

УДК 930.85

DOI 10.25128/2225-3165.19.02.18

Andrii Stoykiv

Postgraduate student,
Department of the World History and Religious Study,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)
mobius079@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1514-1132>

Андрій Стойків

Аспірант,
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (Україна)

КОМПАРАТИВНИЙ ОГЛЯД КОМПОЗИЦІЙ ГЕТЕБОРЗЬКОЇ ШКОЛИ МЕТАЛ МУЗИКИ, ЯК ДЕМОНСТРАЦІЯ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ ЇЇ РОЗВИТКУ (1990–2008)

Анотація. Мета дослідження – висвітлити основні етапи розвитку Гетеборзької школи метал музики та порівняти їхні особливості для створення цілісної картини творчості представників у контексті відповідної школи. Методологія праці: використано історико-компаративний метод, хронологічний метод, загальнонаукові методи. Наукова новизна полягає у відсутності вітчизняних наукових напрацювань з відповідної тематики. Висновки: Гетеборзька школа мала декілька етапів, які описують її становлення, розвиток, пік розвитку і занепад. Відповідні етапи мають ряд значних відмінностей один від одного, які доволі чітко проілюстровані у структурі композицій, використанні різних технік вокалу, різного темпу, різного суспільного значення у аспекті хеві метал музики.

Ключові слова: Гетеборг, Хеві Метал, музичні гурти, композиційна структура, аналіз партитур.

COMPARATIVE REVIEW OF THE COMPOSITIONS OF THE GOTHENBURG SCHOOL OF METAL MUSIC AS A DEMONSTRATION OF THE MAIN STAGES OF ITS DEVELOPMENT IN 1990–2008.

Summary. The purpose of the study highlight the main stages of the development of the Gothenburg School of Metal Music and to compare their features to create a holistic picture of the creativity of representatives in the context of the school. Methodology: used historical and comparative method, chronological method, general scientific methods. Scientific novelty is the absence of national scientific developments in the relevant topics. Conclusions: The Gothenburg school had several stages that described its formation, development, peak, and decline. The respective stages have a number of significant differences from each other, which are quite clearly illustrated in the structure of the compositions, the using of different vocal techniques, different tempo, different social significance in the heavy metal aspect of music.

Keywords: Gothenburg, Heavy Metal, music groups, composition, score analysis.

Постановка проблеми. У вітчизняному музикознавстві доволі невелику частину складають наукові напрацювання щодо сучасної неакадемічної музики як на рівні теоретичного музикознавства, так і на рівні історичного музикознавства. Серед цієї невеликої частини дуже малу лепту складають напрацювання щодо іноземної рок музики. Напрацювання теоретичного музикознавства щодо зарубіжного хеві металу відсутні у вітчизняному музикознавстві.

Аналіз дослідження вказав на достатньо вагомні ознаки відмінностей між композиціями у різний час. На основі цього було складено чотири періоди існування Гетеборзької школи. Відштовхуючись від факту відсутності вітчизняних наукових досліджень, з одного боку, та від досліджень західних (в основному шведських), з іншого боку, які відповідну школу розглядають у більшому контексті розвитку музики у Швеції, розроблена ідея місця відповідної школи у хеві метал музиці. На загал, стаття є підсумком аналізу партитур та диференціацією результатів у періоди.

Мета дослідження полягає у створенні бази для відповідного аналізу в площині теоретичного та історичного музикознавства у відповідній тематиці.

Виклад основного матеріалу. У Швеції в середині останньої декади ХХ ст. почався активний розвиток хеві метал музики, особливе місце у цьому посіла сцена Гетеборгу, навколо якої було сконцентровано пласт нових музикантів, які грали музику, яка прийшла у Швецію з США і називалась Дез Метал (Death Metal). Основний вплив здійснили, на той час вже відомі американські гурти, Morbid Angel (Encyclopaedia Metallum: Morbid Angel) та Possessed (Encyclopaedia Metallum: Possessed). Музика цих гуртів відзначалась високою швидкістю виконання композицій та активним залученням дисонуючих інтервалів, особливо тритонів відмінно від чистих квінт і чистих кварт, які використовувались у метал музиці пізніх 1970 рр. і ранніх 1980 рр, хоча використання чистих квінт та чистих кварт також мало місце. Окрім цього, важливою зміною було залучення нової техніки вокалу – “Гроулінг” (від англ. Growling – Ричання).

Першими гуртами, які, де-факто, заснували Гетеборзьку школу були At the Gates (Encyclopaedia Metallum: At The Gates), Dark Tranquillity (Encyclopaedia Metallum: Dark Tranquillity) й In Flames (Encyclopaedia Metallum: In Flames). З ранньою діяльністю відповідних гуртів пов'язаний 1-й етап сцени – зародження, який тривав з часу створення гуртів у 1990–1994 рр. коли відбулась значна зміна композиційної структури творів.

Твори 1990–1993 рр. були достатньо подібними до композицій гурту Morbid Angel. Це були композиції, написані у темпі $J=190-220$, що є дуже швидко (Immortal Rites, 1989). Активно використовувались інтервали чисті квінти й кварта, натомість майже були відсутні паверкорди (акорд, який складається з чистої квінти + чистої кварта). Особливо це помітно у ранній творчості At The Gates. Альбоми The Red in the Sky is Ours 1992 р. і With Fear I Kiss the Burning Darkness 1993р. у великій мірі демонструють запозичення з гурту Morbid Angel (Encyclopaedia Metallum: At The Gates). Деяко іншими були ранні роботи гуртів Dark Tranquillity й In Flames. Dark Tranquillity у 1993 р. випускає альбом Skydancer (Encyclopaedia Metallum: Dark Tranquillity), у якому робить ставку не на агресивність звучань чистих квінт і чистих кварт при швидкому виконанні шістнадцятими нотами у темпі $J=190-220$, а на мелодійну складову без надмірного використання гармонічних інтервалів та акордів, разом з цим, темп композицій був повільнішим, аніж у At The Gates і складав $J=150-180$. Швидкість виконання замість збільшення темпу перейшла у сторону використання коротших нот, наприклад шістнадцятих нот, об'єднаних у тріолі. З другого боку, залучення мелодичних інтервалів надало м'якшого звучання гурту (Crimson Winds, 1993). Подібним чином творили ранні композиції музиканти гурту In Flames. Однак, у 1994 р. гурт In Flames записує дебютний альбом Lunar Strain (Encyclopaedia Metallum: In Flames), з якого почнеться перехід до нового етапу в Гетеборзькій школі. Основними новими елементами у композиціях, які внесли In Flames у Lunar Strain стане активне використання паверкордів та консонуючих мелодичних інтервалів. Окрім цього, партії гітар будуть розписуватись таким чином, щоб по окремої утворювати мінорний тризвук, наприклад у композиції, яка відкриває альбом Lunar Strain – Behind Space, перші два такти розкривають фа-мінорний тризвук: лід та ритм гітари стартують з восьмої ноти фа, після чого лід гітара грає восьмими нотами до, а ритм гітара восьмими нотами ля-бемоль, тим самим утворюючи тризвук. Також In Flames починають використовувати “рівні ритмічні малюнки”, тобто такт складатиметься виключно з нот однакової тривалості, зазвичай восьмих нот (Behind Space, 1994).

Lunar Straits набуде за один рік доволі значного позитивного відголосу в Гетеборзі, та розпочне новий період розвитку, який сформує “школу” і триватиме з 1994–2002 рр. – розквіт.

Окрім композиційних відмінностей відповідного періоду, вагомим фактором стає вихід за рамки міста Гетеборг на державний рівень. Появляються гурти, які наслідують композиційну структуру гуртів Dark Tranquillity і In Flames, зокрема гурти Arch Enemy (засновані у 1995 р. в м. Хальмстад (Encyclopaedia Metallum: Arch Enemy)), Soilwork (засновані у 1995 р. в м. Хельсінгборг (Encyclopaedia Metallum: Soilwork)), до звучання подібного Гетеборзької школі приєднається гурт Hurocrisy (заснований у 1991 р. в м. Лудвіка (Encyclopaedia Metallum: Hurocrisy)). Гурти цього часу у майбутньому стануть найвідомішими представниками відповідної школи метал музики.

З одного боку, Lunar Straits відкрив новий етап розвитку школи, з іншого, він поставив існування гурту At The Gates у положення неактуальності використання форм, які були запозиченими з американських дез метал гуртів середини 1980 рр. У спробах змінитись At the Gates випускає у 1995 р. альбом Slaughter of the Soul (Encyclopaedia Metallum: At The Gates), який закриває всі надбання першого етапу розвитку шведського дез металу, особливо важливою стає композиція Blinded by Fear, яка повністю змінює стиль At The Gates до стилю ранніх Dark Tranquillity та In Flames, однак цього вже стає занадто мало, щоб підтримувати гурт “на слуху” і як наслідок, після 1995 р. At the Gates перестає записувати альбоми аж до 2014 р. (Encyclopaedia Metallum: At The Gates).

Безпосередньо, новим альбомом, який буде вважатись зразковим для другого етапу, стане The Jester Race гурту In Flames, записаний у 1996 р. (Encyclopaedia Metallum: In Flames) Від свого попередника Lunar Straits, альбом The Jester Race буде відрізнятись активним залучанням мелодичних малих терцій, тонічних секстакордів та септакордів на заміну тризвукам (The Jester Race, 1996). Також появляться перші брейкдауни, які будуватимуться, в основному, з паверкордів. Загальний темп стане повільнішим. Почнуть появлятись частини з чистим вокалом на заміну гроулінгу.

Пізніші альбоми гурту In Flames, зокрема Whoracle 1997 р., Colony 1999 р., і Clayman 2000 р. будуть йти все-далі у сторону використання чистого вокалу та сповільнення темпу композицій, однак, прерогатива залишатиметься ще за “брудним” вокалом та загальною композиційною структурою альбомів Lunar Straits та The Jester Race. За поступові віддалення від звучання перших двох альбомів фанатська база буде критикувати гурт і відходити від нього. (Encyclopaedia Metallum: In Flames)

У 1998 р. гурт Soilwork випускає свій дебютний альбом Steelbath Suicide, який за звучанням доволі сильно був подібний до перших робіт гурту In Flames. Фанатська база останніх побачила у новому гурті той напрямок, у якому вони бажали бачити In Flames, відповідно, почали складати фанатську базу гурту Soilwork. Пізніше, між цими двома гуртами виникне конкуренція у звучанні та композиційній структурі, яка стане яскраво окресленою, починаючи з XXI ст. (Encyclopaedia Metallum: Soilwork)

Дещо іншим шляхом пішли гурти Dark Tranquillity й Arch Enemy. У 1995 р. Dark Tranquillity випускають свій другий альбом The Gallery (Encyclopaedia Metallum: Dark Tranquillity), у якому є декілька важливих нововведень, які відрізнять шлях гурту від In Flames. Під впливом неокласичного металу, зокрема шведського віртуоза Інґві Мельмстіна, в композиціях Dark Tranquillity з’являються “неокласичні” пасажі, які характеризуються об’єднанням послідовностей нот у ліги (The Gallery, 1995). Зазвичай, це ноти першої та другої октав, що надає музиці виразнішого мелодійного звучання у порівнянні до In Flames і Soilwork, які використовували ноти великої та малої октав (The Jester Race, 1996; Rejection Role, 2003). Також активно використовувалось вібрато та тремоло для нот, що надавало пом’якшення звуку та звучання подібного до академічної музики XVIII–XIX ст; деякі мотиви безпосередньо запозичувались з академічної музики того часу.

Відмінно від In Flames, Dark Tranquillity не сповільнили, а навпаки, пришвидшили темп у своїх композиціях. З'явилося доволі багато вставок акустичних гітар, що також спотворювало враження у сторону академічності.

Подібним чином творили свої композиції Arch Enemy. Яскравим прикладом впливу неокласичного металу на Гетеборзьку школу є приклад композиції гурту Arch Enemy – Bridge of Destiny з альбому Stigmata 1998 р. (Encyclopaedia Metallum: Arch Enemy), де останні 3 хв. треку є запозиченням з американського віртуоза Джейсона Бекера, його твору 1988 р. Altitudes (Bridge of Destiny, 1998; Altitudes, 1988).

Останні роки ХХ ст. для Гетеборзької школи, окрім внутрішніх протиріч у напрямках розвитку композицій, означились ще й початком серйозної конкуренції з фінськими музикантами, гуртами Children of Bodom (Encyclopaedia Metallum: Children of Bodom), Norther (Encyclopaedia Metallum: Norther) та Kalmah (Encyclopaedia Metallum: Kalmah), які були більш технічними музикантами та творили складніші композиції. Змагались з фінами, шведські музиканти вирішили не за рахунок техніки виконання, а за рахунок інновацій у композиціях та якості звучання, відповідно, розпочався наступний етап.

З 2002–2005 рр. тривав третій етап, який характеризувався розворотом звучання від того, що вважалось метал музикою, до популярного звучання. Цей етап – популярність.

Номінально, навернення до звучання, подібного до популярного у рок музиці в Гетеборзькій школі, почалось ще з альбомів Clayman 2000 р. гурту In Flames та альбому Wages of Sin 2001р. гурту Arch Enemy (Encyclopaedia Metallum: Arch Enemy). У першому випадку, було зроблено акцент на майже повне заміщення з гроулінгу до чистого вокалу на манер популярного на той час у рок музиці. У другому випадку, заміною чоловічого вокалу на жіночий, що, з одного боку, було сміливим експериментом, а з другого, віянням модних тенденцій у метал музиці початку ХХІ ст.

Однак, фінальне закріплення цього переходу було зроблено у альбомі гурту In Flames – Reroute to Remain 2002 р. (Encyclopaedia Metallum: In Flames) Основними відмінностями композицій з альбомів 2000 р. і 2002 р. були повний перехід на чистий вокал, хоча це питання є предметом дискусії, адже вокальні лінії у заспівах, наприклад у композиції Trigger, не є, з одного боку, чистим вокалом, однак, з іншого боку, точно не являється гроулінгом. Іншою вагомою відмінністю було насичення композицій, особливо у заспівах, гітарними партіями, які у такті на чотири четвертих були заповнені двома-трьома восьмими нотами, що складає цілу/півтори четвертих тривалості ноти, відповідно, заспіви, якщо з них забрати вокальну лінію, дещо нагадували брейкдавні. Наявність великої кількості пауз в гітарних партіях у заспівах (композиції Trigger та Cloud Connected) робили звучання композиції доволі далеким від дез металу, звучання якого є доволі насиченим через повну нотну завантаженість тактів, при тому, що ці ноти, зазвичай були вісімнадцятими по тривалості (Trigger, 2002; Cloud Connected, 2002).

У змаганнях за “нове звучання” в Гетеборзькій школі з In Flames брав участь гурт Soilwork, які у 2003р. випустили також доволі новаторський альбом Figure Number Five (Encyclopaedia Metallum: Soilwork), який також доволі сильно відрізняється від попередніх альбомів гурту в сторону відходу від дез металу до популярного звучання, яке у випадку гурту Soilwork було розбавлене широким застосуванням синтетизаторів (Rejection Role, 2003).

У користь наявності цього змагання гурти In Flames та Soilwork зробили спільний відео-кліп на композиції Trigger (Encyclopaedia Metallum: In Flames) та Rejection Role (Encyclopaedia Metallum: Soilwork), сюжет яких був однаковий: гурти збираються відіграти концерт у одному закладі в один і той же час і, спочатку, “змагаються” за те, щоб швидше прибути на власний концерт, перед початком якого зустрічаються

на сходах під мостом та вчиняють бійку один проти одного. Однак, саме змагання відбувалось за якість звукозапису та “нове звучання” у дез металі, яке, на той час, було розкритиковане фанатами Гетеборзької школи.

Більш-менш незмінними у звучанні та побудові композицій був гурт Dark Tranquillity, який у 2002 р. записав альбом *Damage Done* (Encyclopaedia Metallum: Dark Tranquillity). Побачивши проблеми, з якими зіткнулись In Flames, Dark Tranquillity вирішили піти шляхом повернення до композиційних елементів зі старих альбомів. У випадку відповідного гурту, це було повернення до альбомів *Skydancer* та *The Gallery*, однак зі застосуванням клавішних інструментів (синтезаторів).

2004 р. не був плодотворним на нові альбоми. Гурти у цей час давали концерти, або ж робили спліти чи EP альбоми, однак у 2005 р. ситуація почала мінятися. По-перше, гурт Arch Enemy випускає альбом *Doomsday Machine* (Encyclopaedia Metallum: Arch Enemy), який композиційно завершить відповідний етап розвитку Гетеборзької школи й розпочне його розмивання. Проблема полягала у тому, що Arch Enemy поєднали у цьому альбомі свій власний стиль, який доволі сильно брав натхнення у неокласичному металі, з елементами зі всіх попередніх етапів розвитку школи. Не зважаючи на успіх альбому, він дав зрозуміти, що школа починає себе вичерпувати й програвати у конкуренції фінським музикантам, особливо у порівнянні до фінського гурту Wintersun, які у 2004 р. (Encyclopaedia Metallum: Wintersun) випустили дебютний альбом, який був на значно вищому технічному музичному рівні виконання та мав якість звукозапису не гіршу від шведських музикантів.

З 2005 р. озпочинається останній етап Гетеборзького дез металу – занепад, який завершився у 2008 р., коли всі гурти відійшли доволі далеко від оригінального звучання та композиційної структури школи й по окремої не нагадували представників спільного музичного напрямку.

Цей період знаменується діяльністю останнього у відповідній школі гурту Scar Symmetry (Encyclopaedia Metallum: Scar Symmetry). У 2005 р. гурт видає альбом *Symmetric in Design*, композиції якого доволі чітко розділяють заспіви, які повністю заповнені швидкими нотами на кшталт *At the Gates* та гроулінгом, від приспівів, які базуються на паверкордах та чистому вокалі. Загалом, структуру композицій було ускладнено у порівнянні до творів In Flames, Soilwork, Arch Enemy, Dark Tranquillity. Якщо композиції гуртів другого та третього етапів, в основному складались з: інтро → верс (заспів) → брідж → хорус (приспів) → верс (заспів) → хорус (приспів) → гітарне соло → аутро. Композиції гурту Scar Symmetry складались дещо інакше: інтро → брідж → верс (заспів) → брідж → хорус (приспів) → інтерлюд → верс (заспів) → брідж → хорус (приспів) → гітарне соло → брідж → аутро. Відповідна структура композиції дещо ускладнює запам'ятовування твору, що надає ефекту певного замороженого підходу музикантів до написання. Проблема полягала у тому, що лепта критики альбомів третього етапу та творів з них вказували на спрощення композиційної структури. Відповідно, Scar Symmetry, які, на загал, ускладнили композиційну структуру, виглядали доволі виграшно на фоні гуртів попереднього етапу.

Однак, найбільш серйозне ускладнення композиційної структури відбулось у 2008 р. з виходом альбому, який “закрив” Гетеборзьку школу *Holographic Universe* від гурту Scar Symmetry (Encyclopaedia Metallum: Scar Symmetry). До композиційної структури було надано більше бріджів, навіть частина бріджів розвивалась у інші бріджі (наприклад композиція *Holographic Universe*), що розвинуло гурт у напрямок прогресивного металу, а не дез металу (*Holographic Universe*, 2008). Хоча, з точки зору наповнення та виконання це, все ще, було “звучання Гетеборзької школи”.

Кінець школи відзначився не припиненням діяльності шведських дез метал гуртів, а розмиванням розуміння “що таке Гетеборзький метал?” Всі гурти, які належали до школи з 2008 р. почали грати доволі різну музику, яку можна було

об'єднати дефініцією “Хеві Метал”, однак, вона точно не поміщалась у рамки вужчої дефініції “Дез Метал”, яка була ключовою для Гетеборзької школи. З іншого боку, пропав вплив Гетеборгу на сцені дез металу, який перейшов, спочатку, до фінських музикантів, а пізніше у США, де виник і активно розвивався Металкор та Дезкор, які витіснили дез метал з лідируючих позицій у хеві метал музиці.

Список використаних джерел

- Morbid Angel Immortal Rites. Altar of Madness, 1989. URL: <https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/morbid-angel/immortal-rites-guitar-pro-668007>
- Possessed Death Metal. 1984. URL: <https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/possessed/death-metal-guitar-pro-1711309>
- At The Gates The Red In The Sky Is Ours. 1992. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/at_the_gates/the_red_in_the_sky_is_ours_guitar_pro_1680060
- Dark Tranquillity Crimson Winds. Skydancer, 1993. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/dark_tranquillity/crimson_winds_guitar_pro_1833289
- In Flames Behind Space. Lunar Strain, 1994. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/in_flames/behind_space_guitar_pro_221879
- In Flames The Jester Race. 1996. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/in_flames/the_jester_race_guitar_pro_221997
- Dark Tranquillity The Gallery. 1995. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/dark_tranquillity/the_gallery_guitar_pro_217383
- Arch Enemy Bridge of Destiny. Stigmata, 1998. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/arch_enemy/bridge_of_destiny_guitar_pro_214175
- Jason Becker Altitudes. Perpetual Burn, 1988. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/jason_becker/altitudes_guitar_pro_214838
- In Flames Trigger. Reroute to Remain, 2002. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/in_flames/trigger_guitar_pro_352186
- In Flames Cloud Connected. Reroute to Remain, 2002. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/in_flames/cloud_connected_guitar_pro_383520
- Soilwork Rejection Role. Figure Number Five, 2003. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/in_flames/cloud_connected_guitar_pro_383520
- Scar Symmetry Holographic Universe. 2008. URL: https://tabs.ultimate-guitar.com/tab/scar_symmetry/holographic_universe_guitar_pro_977377
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Possessed. URL: <https://www.metal-archives.com/bands/Possessed/914>
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Morbid Angel. URL: https://www.metal-archives.com/bands/Morbid_Angel/68
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: At The Gates. URL: https://www.metal-archives.com/bands/At_the_Gates/43
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Dark Tranquillity. URL: https://www.metal-archives.com/bands/Dark_Tranquillity/8
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: In Flames. URL: https://www.metal-archives.com/bands/In_Flames/11
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Arch Enemy. URL: https://www.metal-archives.com/bands/Arch_Enemy/10
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Hypocrisy. URL: <https://www.metal-archives.com/bands/Hypocrisy/96>
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Soilwork. URL: <https://www.metal-archives.com/bands/Soilwork/26>
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Scar Symmetry. URL: https://www.metal-archives.com/bands/Scar_Symmetry/32861
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Children of Bodom. URL: https://www.metal-archives.com/bands/Children_of_Bodom/22
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Norther. URL: <https://www.metal-archives.com/bands/Norther/1815>
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Kalmah. URL: <https://www.metal-archives.com/bands/Kalmah/702>
- Encyclopaedia Metallum. The Metal Archives: Wintersun. URL: <https://www.metal-archives.com/bands/Wintersun/22813>